

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

KIELELLISIÄ TAITOJA JA KOULUNKÄYNTIVALMIUKSIA

Valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen
opetuksen tila ja vaikuttavuus -arviointi

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Arvioinnin tehtävät ja tavoitteet	5
3	Arvioinnin toteutus ja arviointiaineisto	6
4	Arvioinnin keskeiset tulokset	7
5	Kehittämissuositukset	17

Tiivistelmät 1:2023

TEKIJÄT Salla Venäläinen, Tanja Laimi ja Saana Seppälä

JULKAISIJÄ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSIKUVA Unsplash/Kenny Eliason

KUVAT Shutterstock, Unsplash

TAITTO PunaMusta Oy

ISBN 978-952-206-752-4 pdf

ISSN 2669-8811 (verkkojulkaisu)

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

1 Johdanto

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi vuosina 2021–2022 valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tilaa ja vaikuttavuutta (VOMA-arviointi). Arviointi kohdistui erityisesti opetuksen tavoitteiden toteutumiseen ja opetuksen järjestämistapoihin. Lisäksi selvitettiin opetusta ja oppimista edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Tiivistelmäjulkaisu perustuu Kielellisiä taitoja ja koulunkäyntivalmiuksia -arviointiraporttiin (Venäläinen ym. 2022), ja siinä esitellään arvioinnin keskeiset tulokset ja kehittämissuosituksen.

Arviointi tuotti tietoa Sanna Marinin hallituksen Oikeus oppia -kehittämisohjelmaan. Ohjelman tavoitteena on laatia toimenpiteitä, joilla turvataan maahanmuuttotaustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytykset ja koulutussiirtymät etenkin koulutuksen nivelvaiheissa.

Tämä [oman äidinkielen opetuksen järjestäminen] on haaste, koska emme saa koulutettuja opettajia, mutta vähäinenkin oman kielen opetus on kyllä todella tärkeää ja lapset kukoistavat, kun saavat toimia omalla kielellään. Sillä on siirtovaikutusta! (Rehtori)

Tarvitaan joustoa, vaikka iso osa oppilaista onkin ”valmiita” jo vuoden valmistavan opetuksen jälkeen – itse opetan yläkouluikäisiä ja kyllä 1000 h on luku- ja kirjoitustaidottomalle auttamatta liian vähän. Koulupolku pysyy ehjempänä, jos valmistavaa opetusta voi saada vähän pitempään tarvittaessa. Onneksi tämä on mahdollista opetuskunnassani rahoituksen loppumisesta huolimatta, mutta painetta tuntuu olevan siirtää oppilaita yhä nopeammin valmistavasta perusopetukseen. (Valmistavan opetuksen opettaja)

Perusopetukseen valmistava opetus on perusopetuslaissa säädettyä, maahanmuuttajille annettavaa opetusta. Valmistavan opetuksen tavoitteena on tukea maahanmuuttotasaisten lasten ja nuorten suomen tai ruotsin kielen taidon kehittymistä ja antaa valmiuksia esi- ja perusopetusta varten. Opetuksen tavoitteena on kehittyvä alkeiskielitaito. Lisäksi valmistavassa opetuksessa edistetään oppilaiden tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Oman äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta, jota voivat opiskella kaikki oppilaat, joiden äidinkieli tai jokin perheen kielistä on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Opetuksen järjestäjille oman äidinkielen opetuksen järjestäminen ja oppilaille opetukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Opetuksen tarkoituksena on tukea oppilaan aktiivisen monikielisyyden kehittymistä sekä herättää kiinnostus kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen. Oman äidinkielen oppiminen edistää myös kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

2 Arvioinnin tehtävät ja tavoitteet

Arvioinnilla tuotettiin tietoa valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tilasta ja vaikuttavuudesta. Tilalla tarkoitettiin opetuksen järjestämistapoja sekä arviointiin osallistuvien opettajien, rehtoreiden ja muiden toimijoiden käsityksiä valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen mahdollisuuksista saavuttaa niille asetetut tavoitteet. Vaikuttavuudella tarkoitettiin tässä arvioinnissa opetuksen kykyä ja mahdollisuuksia tukea tavoiteltuja muutoksia, kuten kielellisten taitojen tai monikielisuuden kehittymistä sekä esi- ja perusopetusvalmiuksien kehittymistä.

Arvioinnissa...

- huomioitiin esiopetuksen, perusopetuksen ja myöhään maahan tulleiden näkökulmat,
- tarkasteltiin valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tavoitteiden toteutumista ja opetuksen järjestämistapoja,
- selvitettiin opetusta ja oppimista edistäviä ja estäviä tekijöitä ja
- selvitettiin valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tilaa.

Arvioinnin kohteena oli myös valmistavan opetuksen oppilaiden opiskeluvalmiudet suomen kielellä. VOMA-arvioinnissa suomen kielen osaamisen testauksessa käytetyt tehtävät oli alun perin suunniteltu Karvin toteuttaman pitkäjäsenarvioinnin alkumittauksen eli 1. luokan alun äidinkielen ja kirjallisuuden osaamisen tarpeisiin.

Suomen kielen testi järjestettiin toukokuussa 2021. Oppilaat olivat aloittaneet valmistavan opetuksen eri aikoina lukuvuonna 2020–2021. Näin ollen kaikki testaukseen osallistuneet oppilaat eivät olleet valmistavan opetuksen loppuvaiheessa testauksen aikana.

3 Arvioinnin toteutus ja arviointiaineisto

Aineistonkeruu toteutettiin toukokuussa 2021.

Kyselyihin vastasi:

73 opetuksen järjestäjää

163 rehtoria

308 valmistavan opetuksen opettajaa

154 oman äidinkielen opettajaa

Arvioinnissa järjestettiin suomen kielen testi valmistavan opetuksen oppilaille, johon osallistui

2211 oppilasta.

Valmistavaa ja oman äidinkielen opetusta tarjottiin eniten suomenkielisissä kouluissa, kaupunkimaisissa kunnissa ja Etelä-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla.

4 Arvioinnin keskeiset tulokset

Valmistava opetus

Edistävät tekijät

- Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden mielestä valmistavan opetuksen järjestämistä edistää riittävä, osaava ja sitoutunut henkilöstö, koulun toimivat käytännöt ja sopivat ryhmäkoot.
- Valmistavaa opetusta edistää opettajien mielestä toimivat yhteistyökäytänteet erityis- ja S2-opettajien, muiden opettajien ja ohjaajien kanssa. Opetusta edistää myös toimivat integrointikäytänteet perusopetukseen ja yhteistyö eri luokkien välillä.
- Kaikki vastaajaryhmät olivat sitä mieltä, että kehittämällä valmistavan opetuksen oppilaiden kontakteja suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien oppilaiden kanssa opetuksen laatu kouluissa paransi.

Estävät tekijät

- Opetusta estävinä tekijöinä opettajat mainitsivat opettaja- ja ohjaajaresurssin riittämättömyyden, ongelmat koulun integrointikäytänteissä perusopetukseen tai opettajien ajan puutteen oppilaiden riittävään tukemiseen tai testaamiseen.
- Osalle opetuksen järjestäjistä on epäselvää, miten valmistavaan opetukseen haetaan rahoitusta, mitkä ovat rahoitusperusteet, miten rahoituksen suuruus määräytyy sekä miten rahoitus on sidottu läsnäolokuukausiin.

Opettajien näkemyksiä valmistavan opetuksen järjestämisestä

Valmistavan opetuksen järjestämisen vastuun pitäisi jakaantua muillekin kuin vain valmistavan opetuksen opettajille. Integraatioita on välillä erittäin vaikea järjestää. Yleisopetuksen ryhmiä priorisoidaan monissa asioissa ja valmistava opetus saattaa unohtua koko koulua koskevissa suunnitteluasioissa kokonaan. Olisi hyvä, että integraatioita ja yhteistyökuvioita suunniteltaisiin hyvissä ajoin etukäteen, tällä hetkellä suunnittelu tapahtuu enemmän päivä kerrallaan -mainingillä, jolloin myös suunnitelmat helposti peruuntuvat tai niitä täytyy vaihtaa lennosta. Työ on pahimmillaan äärimmäisen kuormittavaa, kun oman koulun kollegat eivät ole tietoisia valmistavan opetuksen käytänteistä. Toisinaan tuntuu, että valmistava opetus on liian irrallinen segmentti koulun arjessa. (Valmistavan opetuksen opettaja)

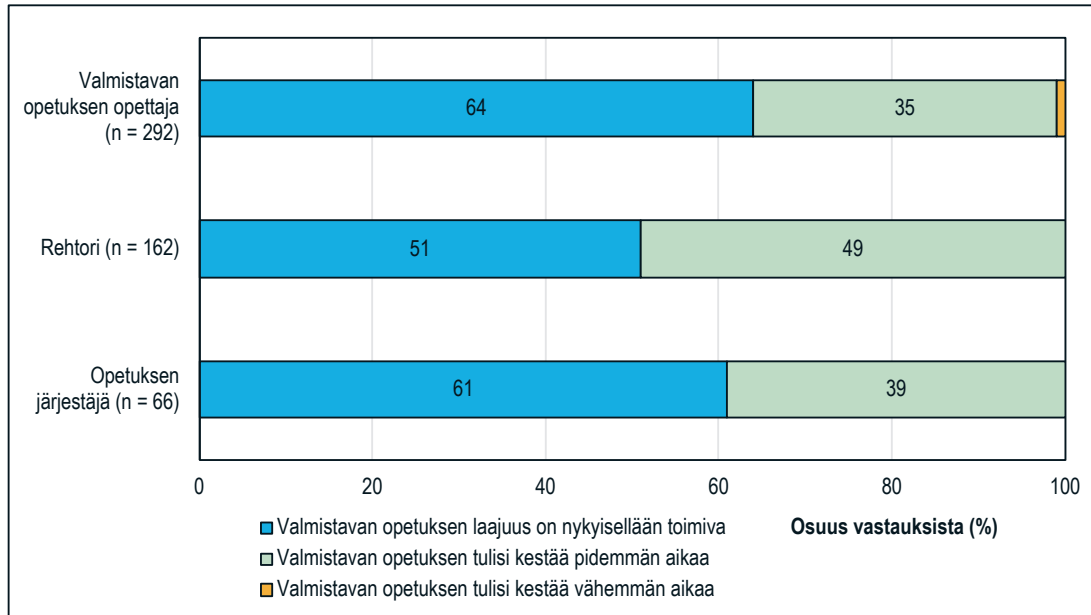

Toivoisin, että oppilaat jolla ei ole ollenkaan kielitaitoa saisivat enemmän tukea koulunkäyntiinsä suomalaisen koulutaipaleen alussa. Tuntuu haastavalta huomioida täysin kielitaidoton lapsi isossa lapsiryhmässä, jossa muutenkin paljon haasteita. Oma murheenani se, että ei pysty antaa tarpeeksi tukea ja ohjausta oppilaalle ja myös vanhemmille joille kaikki on uutta. (Valmistavan opetuksen opettaja)

Tarpeeksi S2-tukea, tarpeeksi resurssiopettajia, tarpeeksi koulunkäynninohjaajia, tarpeeksi pieni ryhmäkoko yleisopetuksen ryhmissä jos valmistavan oppilaita luokassa, valmistavan opetuksen oppilaita tasaisesti luokkiin niin että suomen kieltä puhuvia oppilaita olisi luokassa suhteessa enemmän (vaikeaa alueellisista eroista johtuen ja lähikouluperiaatteen vuoksi). (Valmistavan opetuksen opettaja)

Valmistavan opetuksen laajuutta ei tule supistaa

KUVIO 1. Valmistavan opetuksen opettajien, rehtorien ja järjestäjien näkemykset valmistavan opetuksen laajuudesta

Kaikki vastaajaryhmät pitivät valmistavan opetuksen keston joustavuutta tärkeänä, jotta opetuksessa pystyttäisiin huomioimaan oppilaiden yksilölliset tarpeet. Myöhään maahan tulleiden oppilaiden vaillinaisen koulunkäyntihistoria vaikuttaa siihen, että valmistavassa opetuksessa ei ehditä hankkimaan tarpeeksi hyvää opetuskielen taitoa tai tietotasoa perusopetuksen läpäisemiseen ja jatko-opintoihin. Luku- ja kirjoitustaidottomien opetuksen tarpeisiin ei pystytä vastaamaan valmistavalle opetukselle varatussa ajassa.

Opetuksen järjestämisessä huomioidaan oppilaiden tarpeita

Noin puolet arviointiin osallistuneista kunnista ja kouluista järjestää valmistavan opetuksen ryhmämuotoisena tai integroituna oppilaiden tarpeiden mukaan. Kouluissa opetusmuodon valintaan vaikuttavat käytössä olevat henkilöstöresurssit.

Uuden maahanmuuttajaoppilaan saapumiseen liittyvän prosessin toimivuutta kunnassa ja koulussa edistää selkeä ja yhtenäinen toimintamalli ja työnjako. Lisäksi prosessin koordinointi ja valmistavan opetuksen järjestelyistä vastaavat nimetyt henkilöt edistävät prosessin toimivuutta ja tiedonkulkua. Prosessin toimivuutta edistävät myös mahdollisuudet yksilöllisten tekijöiden huomioimiseen sekä henkilöstön sitoutuminen ja tietämys.

Oppilaiden moninaiset ikä- ja taitotasot tuovat opetukseen haastetta

Valmistavassa opetuksessa oppilaiden ikä- ja taitotaso vaihtelevat hyvin paljon, mikä aiheuttaa haastetta opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen.

Valmistavan luokan ryhmä on hyvin hajanainen: ikäjakauma on 9–14 ja ryhmässä on sekä lukutaidottomia että lukutaitoisia. Opetus on toisinaan aikamoista sillisalaattia, kun joudun yksin miettimään jokaiselle oppitunnille eri tehtävät ja tavoitteet eri oppilaille, ja neuvoa kaikkia erikseen. Valmistava ryhmä on jäänyt myös vähän ulkopuolelle muun koulun toiminnasta, eikä kontakteja suomalaisten lasten kanssa ole juurikaan tullut. Minulla ei ole myöskään ollut ohjaajaa käytettävissä. (Valmistavan opetuksen opettaja)

Täydennyskoulutus ja yhteistyö auttavat opettajia tukemaan oppilaita

Opettajat kokevat, että heillä on liian vähän yhteistyömahdollisuuksia. Oppilaan tuen tarpeesta keskustelu oli merkittävin yhteistyön muoto valmistavan opetuksen opettajien kesken sekä heidän ja oman äidinkielen opettajien välillä.

Valmistavan opetuksen opettajat tarvitsevat mielestään eniten täydennyskoulutusta seuraavista aiheista: taidoiltaan heikkojen oppilaiden tukeminen, oppimisvaikeudet, oppilaiden kielitaidon arviointi sekä oppilaan tieto- ja taitotason arviointi.

Ajan, jaksamisen ja palkkauksen puute (suunnittelulle ja yhteistyölle ei ole budjetoitu riittävästi aikaa muiden töiden ohessa). (Valmistavan opetuksen opettaja)

En näe opettajia koskaan, koska oman äidinkielen tunnit ovat ilta-aikaan. (Valmistavan opetuksen opettaja)

Oman äidinkielen opetus

Edistävät tekijät

- Opetuksen järjestäjien ja rehtoreiden mukaan oman äidinkielen opetuksen järjestämistä edistää erityisesti ammattitaitoisten opettajien saatavuus.
- Lisäksi opetuksen järjestämistä edistää se, jos opetusta voidaan tarjota lähellä oppilaan kotia tai omassa koulussa ja se, että opetus on sijoitettu oppilaan lukujärjestyksessä osaksi koulupäivää.
- Opetuksen järjestämistä edistää sopivat ryhmäkoot.
- Rehtorit suhtautuvat erittäin positiivisesti oman äidinkielen opettamiseen. Heidän mielestään oman äidinkielen oppiminen on tärkeää oppilaiden kasvulle ja siitä nähdään olevan hyötyä koulunkäynnissä.

Estävät tekijät

- Oman äidinkielen opettajien rekrytoinnissa on haasteita. Suurimmat pulmat rekrytoinnissa johtuvat hakijoiden opettajankoulutuksen tai muun akateemisen koulutuksen, opettajakokemuksen tai tarpeeksi hyvän suomen kielen taidon puutteesta.
- Kolmasosa opetuksen järjestäjistä pystyy ja kolmasosa ei pysty huolehtimaan riittävästä tuesta oppilaille tämänhetkisillä oman äidinkielen opetuksen resursseilla.
- Opettajien mielestä oman äidinkielen opetuksen laatu paranisi, jos opetus järjestettäisiin oppilaiden iän mukaan, oppimäärä palautettaisiin opetussuunnitelman perusteisiin ja parempia oppimateriaaleja olisi tarjolla enemmän.
- Monessa kunnassa on tarvetta nykyistä useamman kielen opetukseen.

Resursseja tarvitaan täydennyskoulutukseen ja yhteistyöhön

Oman äidinkielen opettajat kokevat tarvitsevansa täydennyskoulutusta taidoiltaan heikkojen oppilaiden tukemiseen, oppimisvaikeuksiin ja kolmiportaiseen tukeen.

Opettajat ja opetuksen järjestäjät kaipaavat lisää henkilöstön yhteistyömahdollisuuksia ja resursseja. Vain noin puolet arviointiin osallistuneista oman äidinkielen opettajista teki yhteistyötä valmistavan opetuksen opettajan tai erityisopettajan kanssa. Merkittävin yhteistyön muoto on oppilaan tuen tarpeesta keskustelu.

Välitöntä resurssitarvetta on opetuksen järjestäjien mukaan opetushenkilöstön väliseen yhteistyöhön, opetushenkilöstön täydennyskoulutukseen, monipuolisen pedagogiikan tukemiseen, oppilaiden erityisten tarpeiden tukemiseen sekä valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen yhteistyön kehittämiseen.

Annan tukiopetusta valmistavan luokan oppilaille. Teen konsultointia mm, tulkkausta, käännöstehtäviä, puhelinsoittoja vanhemmille. (Oman äidinkielen opettaja)

Kieliä on paljon (tällä hetkellä 28), joten opettajien on mahdollista saada vertaistukea ja oppilaiden mahdollista valita koulussaan oleva tai sitä lähellä oleva ryhmä. Meillä on yhteensä lähes 100 ryhmää. Oman äidinkielen opetusta on järjestetty vuosikautia, joten se on vakiintunutta ja tunnettua, myös sen arvostus nousee vuosi vuodelta. (Opetuksen järjestäjä)

Suunnitellut vastuut ja prosessit, perheiden aktiivisuus, valtionavustus ja johdon tuki [edistävät opetusta]. (Opetuksen järjestäjä)

Tietyille kieliryhmille oman äidinkielen opetus on samassa koulussa. Silloin opetukseen osallistuminen on helppoa. Joissakin kielissä oman äidinkielen opetus on toisaalla. Silloin osallistumisen kynnys voi olla korkeampi. Kunnassa on hyvät järjestelyt sekä oman äidinkielen että myös omakielisen opetuksen suhteen. Kaikissa kielissä ei ole mahdollisuus järjestää opetusta, joko pienen oppilasmäärän takia tai siksi, ettei sopivaa opettajaa löydy. (Rehtori)

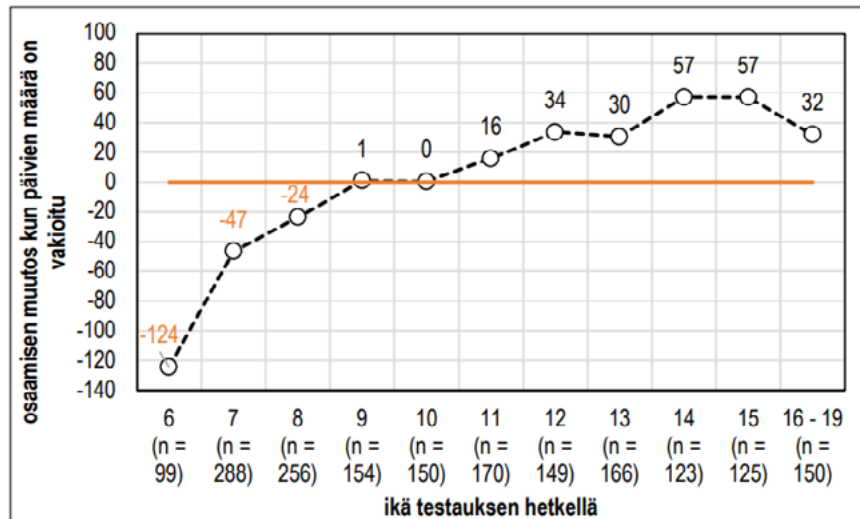

Opettajan pätevyys, sopivat tilat, sitoutuneet huoltajat ja sitä kautta oppilaat, opiskeluryhmä, jossa saman ikäisiä oppilaita [edistävät oman äidinkielen opetusta]. (Rehtori)

Suomen kielen testauksella tarkasteltiin oppilaiden osaamisen yhteyttä valmistavaan opetukseen osallistumiseen

Valmistavan opetuksen oppilaiden suomen kielen testauksen tulosten osoittivat, että oppilaiden osaamiseen vaikuttivat monet seikat, jotka eivät ole riippuvaisia valmistavasta opetuksesta. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi kielietu äidinkielen tai kielisukulaisuuden kautta, lukutaito jollakin kielellä ja testiosaamisen kasvaminen iän myötä. Tässä arvioinnissa käytetyn testin mukaan muutos suomen kielen sanaston ymmärtämisessä on voimakkainta valmistavan opetuksen ensimmäisten kuukausien aikana. Osaamisen positiivinen muutos oli voimakkaimmin yhteydessä siihen, että oppilas viihtyi koulussa ja halusi oppia suomea.

Mitä vanhempi oppilas on, sitä paremmin hän menestyy arvioinnissa riippumatta siitä, kuinka kauan valmistavan opetuksen alkamisesta on kulunut aikaa. (Kuvio 2.) Myöhään maahan tulleiden osaaminen ei yllä odotetulle tasolle.

KUVIO 2. Osaamisen muutos eri ikäryhmissä, kun valmistavan opetuksen päivien määrä on vakioitu

5 Kehittämissuositukset

Valmistava opetus

1. Valmistavan opetuksen ja perusopetuksen integroimiskäytänteitä tulee monipuolistaa ja vahvistaa.

Valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvä oppilas tarvitsee vielä pitkään tukea opiskelukielen ja erityisesti tiedonalojen kielen oppimiseen. Oppilaan näkökulmasta sujuvaa nivelvaihetta edistää osallistuminen perusopetukseen jo valmistavan opetuksen aikana. Joidenkin koulujen integrointikäytännöissä on ongelmia esimerkiksi yhteisten käytäntöjen ja henkilöstöressurssien puutteen vuoksi.

Suositukset: Opetuksen järjestäjien tulee tukea kouluja ja kehittää yhdenmukaisia, mutta joustavia integroimiskäytänteitä. Kouluissa tulee tiedostaa sujuvan nivelvaiheen merkitys oppilaalle ja luoda edellytykset valmistavan opetuksen ja perusopetuksen opettajien luontevaan yhteistyöhön. Hyvien käytänteiden jakaminen koulujen välillä edistää oppilaan sujuvaa siirtymistä valmistavasta opetuksesta perusopetukseen. Opettajat tarvitsevat täydennyskoulutusta esimerkiksi kielitietoisten työtapojen käyttöön. Tämä on tärkeää erityisesti niille luokan- ja aineenopettajille, jotka ottavat vastaan oppilaita valmistavan opetuksen ryhmästä. Lisäksi luokan- ja aineenopettajien peruskoulutukseen tulee jatkossa sisällyttää tietoa valmistavasta opetuksesta.

Yhteistyössä kansallisen (OKM ja OPH) ja paikallisen (opetuksen järjestäjät ja koulut) tason valmistavan opetuksen eri toimijoiden kanssa tulee luoda varhaisen integroinnin tueksi vaihtoehtoisia malleja, joita koulun henkilöstön on helppo ottaa käyttöön.

2. Valmistavan opetuksen oppilaiden ja suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien oppilaiden kontakteja tulee lisätä ja monipuolistaa.

Valmistavan opetuksen oppilaat tarvitsevat lisää vertaissuhteita, jotka ovat tärkeitä suomen tai ruotsin kielen oppimisen kannalta. Jokapäiväinen vuorovaikutus koulukavereiden kanssa motivoi opiskelemaan ja auttaa oppilasta pääsemään osaksi kouluyhteisöä. Arkikielitaidon oppiminen tukee eri tiedonalojen sanaston, käsitteiden ja kielitaidon rakentamista myöhemmin opinnoissa.

Suosituks: Opetus- ja ohjaushenkilöstön tulee edistää kontakteja valmistavan opetuksen oppilaiden ja suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien oppilaiden välillä. Kontakteja edistetään kehittämällä erilaisia oppilaiden välisiä yhdessä tekemisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi integraatio- ja kaveriluokat sekä säännönmukainen organisoitu välituntitoiminta. Keskeistä on, että oppilaat integroidaan valmistavan opetuksen alusta lähtien omaan ikäryhmään niissä oppiaineissa, joissa se on mahdollista. Koulut voivat edistää oppilaiden välisiä kontakteja esimerkiksi luomalla tilaratkaisuja, joissa valmistavan opetuksen ryhmä ei jää erilliseksi muusta kouluyhteisöstä.

Koulun johdon tulee varmistaa, että myös valmistavan opetuksen opettaja integroituu kouluyhteisöön. Kouluyhteisöön itse kiinnittynyt opettaja voi toteuttaa integroivaa opetusta kaikille oppilailleen. Pysyvällä opetushenkilöstöllä mahdollistetaan koulun tason yhteistyökäytänteiden rakentuminen ja jatkuvuus.

3. Oppimisen tukemiseen ja oppilaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen tulee kehittää erilaisia keinoja.

Tällä hetkellä valmistavan opetuksen oppilaiden tuen tarpeeseen ei pystytä riittävästi vastaamaan, sillä opetus- ja ohjaushenkilöstöä ei ole kaikkialla riittävästi. Oppilaiden tiedot, taidot ja taustat ovat hyvin moninaisia. Erityisesti suurissa ryhmissä opetushenkilöstöllä ei ole tarpeeksi aikaa tukea kaikkia oppilaita. Opettajat tarvitsevat täydennyskoulutusta

ja keinoja oppilaiden tukemiseen ja oppimisvaikeuksiin. Yhteistyö esimerkiksi valmistavan opetuksen opettajan, erityisopettajan, S2-opettajan, resurssiopettajan, oman äidinkielen opettajan, koulunkäynninohjaajan ja tulkin kanssa on oppimisen tuen näkökulmasta olennaista.

Suositukset: Opetushallituksen tulee täsmentää, mitä oppilaiden kielellinen tuki ja kielitietoisuus tarkoittavat inklusiivisessa koulutusjärjestelmässä. Opettajankoulutuslaitosten tulee sisällyttää luokanopettajien ja aineenopettajien pedagogisiin opintoihin kielitietoisien pedagogiikan perusteita, jotta opettajilla on enemmän keinoja vastata oppilaiden tuen tarpeeseen.

Opetuksen järjestäjien tulee tarjota opettajille täydennyskoulutusta, joka koskee oppimisen tukemista. Erityisesti aloittaville valmistavan opetuksen opettajille tulee olla tarjolla verkostoitumismahdollisuuksia sekä monipuolista tukea ja oppimateriaalia työn tueksi. Kouluissa tulee koko yhteisön voimin pohtia, missä vaiheessa ja millaista tukea oppilaat tarvitsevat. Valmistavan opetuksen oppilaat tarvitsevat yksilöllistä tukea oppimiseen erityisesti silloin, kun oppilaat siirtyvät perusopetukseen ja oppiaineiden sanasto ja sisällöt vaikeutuvat.

4. Myöhään maahan tulleiden oppilaiden tarpeet on huomioitava nykyistä paremmin valmistavassa opetuksessa.

Myöhään maahan tulleet oppilaat (15-vuotiaat ja vanhemmat) ovat haavoittuvassa asemassa, jos he eivät saavuta riittävää osaamistasoa perusopetuksen läpäisemiseen. Tämä vaikeuttaa heidän pääsyään jatko-opintoihin ja saattaa lisätä syrjäytymisriskiä. Mikäli myöhään maahan tulleilla oppilailta on vaillinaisen koulunkäyntihistoria tai he ovat luku- ja kirjoitustaidottomia, valmistavan opetuksen laajuus on usein liian lyhyt. Erityisesti sota- ja kriisialueilta tulleiden traumataustaisten oppilaiden koulunkäynnin tueksi tarvitaan asian-tuntevaa henkilöstöä.

Suosituksset: Opetuksen järjestäjien ja koulujen tulee löytää ratkaisuja tilanteisiin, joissa oppilaiden kielitaito ei valmistavan opetuksen jälkeen riitä perusopetuksessa opiskeluun ilman vahvaa tukea. Näille oppilaille tulee olla tarjolla enemmän tukea opintojen nivelvaiheessa. Luku- ja kirjoitustaidottomien opetukseen tulee ohjata riittävästi resursseja, esimerkiksi opettajien täydennyskoulutukseen. Opetus- ja ohjaushenkilöstön tulee suunnitella oppilaiden koulupolun jatkumoa jo opiskelun alkuvaiheessa. Opetuksen järjestäjien tulee edistää peruskoulujen ja aikuisten perusopetuksen yhteistyötä. Opetuksen järjestäjien tulee parantaa oppilashuollon palveluja, jotta niitä tarvitsevien oppilaiden koulukuntoisuutta saadaan lisättyä. Oppilashuollon työvoimapulan ratkaisemiseksi tulee etsiä keinoja, jotta kouluihin saadaan riittävästi henkilöstöä.

5. Valmistavan opetuksen asemaa tulee vahvistaa.

Valmistava opetus on usein pirstaleista, sillä oppilaiden määrä kunnissa ja kouluissa vaihtelee. Opetuksen suunnitelmallisuus ja kehittäminen vaikeutuvat, jos valmistava opetus ei ole pysyvää. Monissa kunnissa valmistavan opetuksen ryhmät ovat pysyviä, mutta opettajat saattavat vaihtua vuosittain. Opettajien heikko asema vaikuttaa opettajan arkeen ja opetukseen, mikä heijastuu myös oppilaisiin. Useissa kunnissa ei ole määritelty valmistavan opetuksen opettajille kelpoisuusvaatimuksia ja opettajana toimii luokanopettajia, aineenopettajia, erityisluokanopettajia, laaja-alaisia erityisopettajia ja varhaiskasvatuksen opettajia.

Suosituksset: Opetuksen järjestäjien tulee huolehtia valmistavan opetuksen suunnitelmallisesta kehittämisestä. Tällä edesautetaan opettajien mahdollisuuksia luoda ja ylläpitää pysyviä verkostoja kunnan sisällä muiden opettajien tai moniammatillisten työryhmien kanssa. Valmistavan opetuksen aseman parantaminen vaikuttaa positiivisesti opettajan asemaan kouluyhteisössä ja mahdollisuuksiin tehdä yhteistyötä muiden kanssa.

Valmistavan opetuksen opettajilla tulee olla yhteneväiset kelpoisuusvaatimukset, joissa on huomioitu perustiedot kielen oppimisen prosessista ja monikielisydestä. Tämä edistää opetuksen laatua, yhdenvertaisuutta ja kehittämistä.

Oman äidinkielen opetus

1. Oman äidinkielen opetuksen asemaa osana koulutusjärjestelmää tulee parantaa ja opetus tulee integroida paremmin oppilaan koulupäivään.

Kielitietoisuuden nostaminen yhdeksi koulujen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavaksi periaatteeksi on lisännyt ymmärrystä siitä, että kaikkia kieliä voi käyttää oppimiseen. Se ei ole kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi oman äidinkielen opetuksen asemaan kaikissa kouluissa. Oppiaineen asema näkyy esimerkiksi siinä, että oman äidinkielen opetus järjestetään usein koulupäivän jälkeen tai illalla sekä muualla kuin oppilaan lähikoulussa.

Suosituksset: Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen tulee pohtia keinoja oppimäärän aseman vahvistamiseen opetuslainsäädännössä. Opetuksen järjestäjien tulee tarkastella opetuksen järjestämispaikkoja ja -ajankohtia yhdessä koulujen henkilöstön kanssa, jotta oppilaiden mahdollisuudet opetukseen osallistumiseen paranevat. Oppilaan näkökulmasta olisi hyvä, jos opetus järjestettäisiin osana muuta koulupäivää.

2. Oman äidinkielen opetuksen rahoitusperusteita tulee selkeyttää ja kehittää.

Paikallisen tason tulkinnat oman äidinkielen opetuksen rahoitusperusteista vaihtelevat, ja osa järjestäjistä kaipaa ohjeisiin selkeytystä ja joustoa hakuprosessiin. Kaikki opetuksen järjestäjät eivät myöskään hyödynnä valtionavustusta, jolla tuetaan muiden oppiaineiden opetusta oppilaan omalla äidinkielellä.

Suosituksset: Kansallisen tason ohjeistusta tulee selkeyttää, jotta ohjeiden tulkinnanvaraisuus paikallisella tasolla vähenee. Jos opetuksen järjestäjät toteuttaisivat opetusta samoilla periaatteilla, kaikilla oppilaille olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet oman äidinkielen opetukseen. Opetuksen järjestäjien tulee kehittää hyvien käytänteiden jakamista koulujen välillä, sillä se edistää oman äidinkielen opetuksen toteuttamista ja rahoitusperusteiden kokonaisvaltaista hyödyntämistä.

3. Oppilaiden tuen tarpeeseen tulee pystyä vastaamaan nykyistä paremmin.

Oman äidinkielen opetuksen oppilasryhmissä on usein paljon eri-ikäisiä ja kielitaidoiltaan eritasoisia oppilaita, mikä hankaloittaa opetuksen suunnittelua ja eriyttämistä. Erityisesti suurten oppilasryhmien osalta opetuksen suunnittelu ja toteutus on aikaa vievää. Moninaisissa ryhmissä ei ole mahdollista tukea oppimista riittävästi, mikä osaltaan johtuu siitä, että opettaja on usein yksin vastuussa opetuksesta. Opetuksen järjestäjien tulee varmistaa, että opetusryhmät eivät kasva liian suuriksi ja oman äidinkielen opettajille on tarjolla riittävästi tukea.

Suosituks: Opetuksen järjestäjien tulee huolehtia oman äidinkielen opettajien täydennuskoulutuksesta, jotta he pystyvät paremmin tukemaan oppilaitaan. Koulutustarvetta on erityisesti taidoiltaan heikkojen oppilaiden tukemiseen, oppimisvaikeuksiin ja kolmiporontaista tukeen. Myös koulun sisäisiä ja välisiä yhteistyökäytänteitä kehittämällä voidaan tukea opettajien mahdollisuuksia vastata oppilaiden tuen tarpeeseen.

4. Oman äidinkielen opettajille tulee olla tarjolla enemmän vertaistukea ja yhteistyömahdollisuuksia muiden opettajien kanssa.

Oman äidinkielen opettajilla on usein vähän yhteistyömahdollisuuksia muun opetushenkilöstön kanssa. Heillä ei ole selkeää työyhteisöä, koska he opettavat tavallisesti koulupäivän ulkopuolella ja monella koululla. Tämä vaikuttaa myös opettajien mahdollisuuksiin päästä mukaan koulun toimintakulttuuriin ja opetuksen kehittämiseen. Oman äidinkielen opettajat haluaisivat tehdä enemmän yhteistyötä muun opetushenkilöstön kanssa.

Suosituks: Opetuksen järjestäjien ja koulujen tulee edistää opetushenkilöstön erilaisten yhteistyömuotojen syntymistä viestimällä olemassa olevista mahdollisuuksista tehdä yhteistyötä. Sitä varten on tärkeää tarjota paikka, aika ja riittävät resurssit. Erityisesti uusia, esimerkiksi verkkovälitteisiä, yhteistyömuotoja tulee kehittää. Opettajien välinen yhteistyö ja kontaktit lisäävät tiedon, hyvien käytänteiden ja oppimateriaalien jakamista. Esimerkiksi yhteisellä oppimateriaalipankilla voitaisiin kansallisena yhteistyönä ratkaista sopivien oppimateriaalien puutetta.

5. Oman äidinkielen opettajien saatavuuden haasteita tulee ratkoa.

Oman äidinkielen opetuksen järjestämistä edistää erityisesti ammattitaitoisten opettajien saatavuus. Kuntien rekrytointikäytänteet ja kelpoisuusvaatimukset sekä niiden soveltaminen vaihtelevat. Monella opetuksen järjestäjällä on haasteita opettajien rekrytoinnissa, sillä hakijoita ei ole tai hakijoilla ei ole opettajankoulutusta tai -kokemusta tai riittävää suomen tai ruotsin kielen taitoa.

Suosituks: Kansallisella tasolla tulee määrittää Suomessa saavutettavissa olevat oman äidinkielen opettajan kelpoisuusehdot ja kehittää näitä ja monikielisyyttä tukevia koulutuskokonaisuuksia. Tämä vahvistaisi oman äidinkielen opettajien työllistymismahdollisuuksia. Kelpoisuusvaatimusten ja koulutusten avulla parannettaisiin oman äidinkielen opettajien saatavuutta ja asemaa.

Etäopetuskäytänteiden kehittämistä tulee pohtia. Tämä helpottaisi ryhmien muodostamista ja edistäisi kaukana opetuspaikasta asuvien oppilaiden mahdollisuuksia osallistua opetukseen.

KARVI

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus
PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 HELSINKI
kirjaamo@karvi.fi
vaihte: 029 533 5500
karvi.fi

Tekijät: Venäläinen, S., Laimi, T. & Seppälä, S.

Tiivistelmä perustuu julkaisuun Venäläinen, S., Laimi, T., Seppälä, S., Vuojus, T., Viitala, M., Ahlholm, M., Latomaa, S., Märd-Miettinen, K., Nirkkonen, M., Huhtanen, M. & Metsämuuronen, J. 2022. Kielellisiä taitoja ja koulunkäyntivalmiuksia – Valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tila ja vaikuttavuus -arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 19:2022. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/09/KARVI_1922.pdf.